

циально-ориентированная форма мировоззрения. Демократия рассматривается и как особая ценность общества, и как феномен, который имеет собственную систему ценностей, при помощи которых обеспечивается путь к свободе и к личному успеху индивида в обществе, возможности реализовать себя, достичь поставленной цели.

Культурный потенциал общества является необходимым условием реализации свободы творчества и жизнедеятельности личности. Свобода как демократическая ценность проявляется детерминантом самореализации личности.

Ключевые слова: демократия, свобода, ответственность, гражданство, компетентность, инициатива, ценности.

Стаття надійшла до редакції 10.12.15

УДК 1-047.22

І. Л. Брацун

Черкаський державний технологічний університет

СУСПІЛЬСТВО ЗНАНЬ – НООСФЕРНЕ МИСЛЕННЯ

У статті дана характеристика та розкрито особливості суспільства знань, показана роль освіти на сучасному етапі історичного розвитку. Акцентовується увага на ноосферному мисленні в суспільстві знань.

Ключові слова: освіта, суспільство знань, ноосферне мислення, глобалізація, суспільство.

Постановка проблеми: Проблема розгляду концепції «суспільства знань» є актуальною та належить до соціальних проблем, які потребують су-

часного філософського осмислення. Зазначеній проблематиці присвячені чисельні публікації, які ілюструють різнобічні погляди. Такі дослідницькі намагання є розрізненими, тому аналіз спроб філософського осмислення суспільства знань є таким, що відповідає сучасним соціальним викликам і являє собою предмет дослідження для філософії освіти та інших суміжних наук.

Ступінь опрацювання проблеми. В реаліях сьогодення спостерігається помітне зростання уваги дослідників до «інформаційного суспільства» та «суспільства знань». Можливо, було б правильніше не відокремлювати ці концепції, а розглядати їх у певній діалектичній взаємодії. Як бачимо, оперуючи поняттям «інформаційне суспільство», вчені все ж таки звертають увагу на зростаючу роль знань. Так, подібні наукові пошуки здійснюються в роботах П. Друкера, М. Кастелса, А. Турена та інших. Автори даної концепції претендують на створення «суспільства знань» як нової моделі розвитку планетарного суспільства, що може відповідати глобалізаційним та інформаційним технологіям.

Метою даної статті є впорядкування існуючих поглядів на концепцію «суспільство знань» та визначення характерних особливостей цієї концепції.

Наукова новизна запропонованого матеріалу полягає в розкритті актуалізації концепції «суспільства знань» в контексті філософського осмислення, відкриває можливості дослідження цієї концепції саме у складному та багатогранному світі глобальних трансформацій.

Виклад основного матеріалу. З давніх часів знання були одним з найважливіших феноменів, що виступали предметом дослідження філософів. Вони допомагають людині протягом життя вирішувати різні проблеми та організувати свою діяльність в суспільстві. Саме суспільство являє собою соціальну структуру, що забезпечує спільну життєдіяльність людей. При поєднанні саме цих вагомих понять маємо «суспільство знань».

Поняття «суспільство знань» увійшло в обіг відносно недавно, початок відноситься до другої половини ХХ століття – початку ХХІ століття. Воно ши-

роко використовується філософами, соціологами, економістами та іншими дослідниками для осмислення процесів, що відбуваються в суспільстві. Сама ідея формування «суспільства знань» переважно відноситься до постіндустріального етапу розвитку суспільства.

Звертаючи увагу на дослідження багатьох вчених минулого століття щодо розвитку суспільства, спостерігаємо найчастіше звернення їх до концепцій постіндустріального та інформаційного суспільства. Хоча сталого визначення щодо нової стадії соціального розвитку суспільства немає, поряд з цими поняттями є ще: «надіндустріальне суспільство» (О. Тоффлер), «технотронне суспільство» (З. Бжезинський) та інші.

Слід зазначити, що вживання терміну «інформаційне суспільство» наприкінці ХХ століття змінив термін «постіндустріальне суспільство». Це пояснюється розвитком в суспільстві накопиченої інформації, її доступністю, усвідомленням ролі інформації у суспільному житті. Таким чином, постіндустріальне суспільство не без підстав пов'язується із становленням інформаційного суспільства.

Інформаційні технології, комп'ютеризація, інформатизація, інформаційні ресурси, тощо – всі ці процеси нерозривно пов'язуються з виникненням інформаційного суспільства. Освітня система переважно розглядається як фундамент у підготовці людини до життя у суспільстві. З розвитком інформаційного суспільства освітня система реагує інформатизацією та комп'ютеризацією навчального процесу. Треба відмітити, згідно досліджень вчених не завжди спостерігається збільшення знань при зростанні обсягу інформації. При цьому інформаційне суспільство не може гарантувати гідного життя людини.

Звертаючи на це увагу, багато науковців почали пошук розвитку інформаційного суспільства в іншому соціальному вимірі. Наслідком цих досліджень стала концепція «суспільства знань», яка була сформована на рубежі століть. Можемо охарактеризувати «суспільство знань», як суспільство, яке динамічно розвивається, потребує нових знань, створення нових видів продукції, ефективної взаємодії освітньої системи.

В доповіді ЮНЕСКО «Всесвітня доповідь 2005 року: На шляху до суспільства знання» зазначається: «Сьогодні загально визнано, що знання перетворилося на предмет колосальних економічних, політичних і культурних інтересів настільки, що може служити для визначення якісного стану суспільства, контури якого лише починають перед нами вимальовуватися» [6, с. 7]. В доповіді ЮНЕСКО обґрунтовувалась необхідність переходу від концепції «інформаційного суспільства» до концепції «суспільства знання».

ЮНЕСКО рекомендувало вживати термін «суспільство знань» замість терміну «інформаційне суспільство». Як підкреслено, «глобальне інформаційне суспільство знаходить свій сенс тільки в тому випадку, якщо воно буде сприяти розквіту суспільства знання і буде направлено на «досягнення розвитку людства на основі прав людини»» [6, с. 29].

Треба відзначити, що в науковому колі єдиної думки щодо рекомендації вживання термінів немає. Деякі дослідники ототожнюють ці поняття, інші розглядають «суспільство знань» як останню ступінь інформаційного суспільства, становлення якого стало можливим завдяки розвитку інформаційних технологій [4; 5]. Інформатизація та комп'ютеризація суспільства розглядається науковцями лише як інструмент для побудови «суспільства знань».

Фундаментом для суспільства знань є розвиток інновацій, науки та освіти. Сучасна людина, яка прагне до саморозвитку, хоче бути успішною та знайти своє місце в такому суспільстві має займатися самоосвітою, за призначенням використовувати нові знання та технології, бути людиною з культурним рівнем та моральними цінностями, гнучкою до швидких подій суспільства, самостійною, критичною, наполегливою та інше.

Філософи, як правило, обґрунтовують необхідність концептуального осмислення суспільства, з виділенням основних ознак розвитку. Згадаємо великого науковця Вернадського, який в минулому столітті відіграв видатну роль у становленні сучасної наукової картини світу. Наукова спадщина В. І. Вернадського велика, та значна частина її присвячена філософським про-

блемам. Насамперед він закликав цінувати емпіричні підстави науки та орієнтував дослідника на необхідність філософських узагальнень.

Багато ідей мислителя виявилися пророцтвом, як підтвердження цьому – його ноосферне мислення (сфера розуму). На думку вченого, ноосфера – матеріальна оболонка Землі, що змінюється під впливом людей, які своєю діяльністю так перетворюють планету, що можуть бути визнані «потужною геологічною силою». Ця сила своєю думкою і працею розбудовує біосферу «в інтересах вільно мислячого людства як єдиного цілого» [2].

Ноосфера не просто суспільство, що існує в певному середовищі, та не просто середовище, що зазнало сильного людського впливу, а інтегроване ціле, в якому поєднані сучасне суспільство та природа, що змінюється. Актуальними є до цього часу слова В. І. Вернадського: «У геологічній історії біосфери перед людиною відкривається величезне майбутнє, якщо вона зрозуміє це і не вживатиме свій розум і свою працю на самознищення» [3].

Мислення XXI століття – це ноосферне мислення в суспільстві знань. На сьогоднішній день здатність людей адекватно сприймати, розуміти та творити новачії є одним з чинників успіху в становленні «суспільства знань». Зважаючи на це одним з головних завдань освітньої системи є формування інноваційного мислення, яке полягає в створенні новачій як важливої особистої та суспільної цінності. Ноосферне суспільство може реалізуватися тільки як освітнє суспільство.

Надбання інформації та використання новітніх наукових знань є запорукою підвищення якості життя людей. Зауважимо, що становлення сучасного суспільства є еволюційний феномен та політичний намір. Тому становлення нового суспільства – суспільства знань – має науковий, економічний, політичний, культурний та інший напрямок. За влучним висловом Г. Бехманна: «Той факт, що людська дія заснована на знанні, може розглядатися як антропологічна константа. Соціальні групи, соціальні ситуації, соціальні взаємодії та соціальні ролі залежать від знання та опосередковуються їм. Відносини між індиві-

дами засновані на знанні ними один одного. Справді, розглядаючи загальну ідею знання як підставу соціальної взаємодії та соціального порядку, ми повинні усвідомлювати, що справжня можливість соціальної взаємодії вимагає ситуаційно-трансцендентного знання, яке розгортається індивідами, залученими в соціальну дію. [...] Визнаючи значення знання для суспільства та соціальної дії, особливо для розвинених суспільств, необхідно розуміти, що знання не є, як колись вважали, універсальним ключем до осягнення таємниць природи і суспільства. У зв'язку з цим виникає необхідність в соціологічній концепції знання, що дозволяє диференціювати об'єкти знання, зміст знання і знання як відношення» [1].

В той же час щоб підготувати людину до життя в суспільстві знань потрібно орієнтувати освітню систему на інновації. Тому що основою такого суспільства є інтелект, знання та інформація. Виходячи з цього, освітня система повинна модернізуватись. Будь-які знання відкривають усвідомлення незнання, згадаємо відомий вислів давньогрецького філософа Сократа: «Я знаю, що нічого не знаю».

Висновки. Концепція «суспільство знань» це відображення «постіндустріального суспільства» як фази техногенної цивілізації. Фундаментальними основами цієї концепції є освіта, інновації та технології. Слід відмітити, що «суспільство знань» – це складова філософії, заснована на принципах індивідуалізації при цьому генератором ідей «суспільства знань» є людина як головна рушійна сила пізнання та творчості. У контексті даного дослідження треба зазначити, що в згаданій доповіді ЮНЕСКО та в заключних рекомендаціях першого і другого світових форумів зі «Сталого розвитку людства» очікування розвитку «суспільства знань» покладають на освіту, виховання, культуру та мораль.

Список використаних джерел

1. Бехманн Г. Общество знания – трансформация современных обществ / Г. Бехманн // Концепция «общества знания» в современной социальной теории. – М. : ИНИОН РАН, 2010. – С. 62–63.
2. Вернадский В. И. Биосфера / В. И. Вернадский. – М. : Мысль, 1967. – 280 с.
3. Вернадский В. И. Несколько слов о ноосфере // В. И. Вернадский. Научная мысль как планетное явление. – Москва, 1991.
4. Згуровский М. Путь к обществу, основанному на знаниях / М. Згуровский [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.zn.ua/3000/3300/52340>
5. Карпенко М. М. Модернізація вищої освіти як чинник розбудови суспільства знань в Україні / М. М. Карпенко // Стратегічні пріоритети. – 2006. – № 1.– С. 57–63.
6. К обществам знания : Всемирный доклад ЮНЕСКО 2005. – Режим доступа : <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843r.pdf>

References

1. Behmann G. Knowledge Society as a Transformation of Modern Societies / G. Behmann // The concept of "knowledge society" in contemporary social theory. – М. : INION, 2010. – P. 62–63.
2. Vernadsky V. I. Biosphere / V. I. Vernadsky. – М. : Thought, 1967. – 280 p.
3. Vernadsky V. I. A Few Words about the Noosphere / V. I. Vernadskiy // Scientific thought as a planetary phenomenon. – Moscow, 1991.
4. Zgurovsky M. Path to a Society Based on Knowledge / M. Zgurovsky. – Access mode : <http://www.zn.ua/3000/3300/52340>
5. Karpenko M. Modernization of Education as a Factor in Building the Knowledge Society in Ukraine / M. M. Karpenko // Strategic Priorities. – 2006. – № 1. – P. 57–63.
6. Towards Knowledge Societies : UNESCO World Report 2005. – Access mode : <http://www.zn.ua/3000/3300/52340>

Bratsun I. L. The knowledge society – noosphere thinking. This article describes the peculiarities of knowledge society. The role of education at the present stage of historical development is shown. The attention is focused on noosphere thinking in knowledge society.

Key words: education, knowledge society, noosphere thinking, globalization, society.

Брацун И. Л. Общество знаний – ноосферное мышление. В статье дана характеристика и раскрыты особенности общества знаний, показана роль образования на современном этапе исторического развития. Акцентируется внимание на ноосферном мышлении в обществе знаний.

Ключевые слова: образование, общество знаний, ноосферное мышление, глобализация, общество.

Стаття надійшла до редакції 03.11.14

УДК 047.2

Л. П. Чернова

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

СОЦІОПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ

У статті проаналізовано соціально-психологічні аспекти сучасної наукової картини світу. Обґрунтовано тезу про те, що сучасна картина світу здатна сприяти формуванню єдиного наукового світогляду в розумінні гуманістичної орієнтації розвитку людства, а також впливати на наукові дослі-